

Kunnskapsdepartementet
Postboks 8119 Dep
0032 OSLO

Deres referanse

Vår referanse
17/00814-2

Initialer

Dato
Oslo, 15.09.2017

Innspill til revidert langtidsplan for forskning og høyere utdanning (AHO)

Arkitektur- og designhøgskolen i Oslo (AHO) henviser til brev fra Kunnskapsdepartementet 12.05.2017 hvor AHO inviteres til å komme med innspill til revidering av Langtidsplan for forskning og høyere utdanning. AHO takker for muligheten til å få delta i høringen og har følgende innspill til den reviderte langtidsplanen.

Hva fungerer godt i den nåværende langtidsplanen, og hva fungerer mindre godt?

Hovedpunkter

AHO finner at intensjonene i planen er gode og målsetningen er klar. Koblingen mellom forskning og utdanning må tydeliggjøres og digitalisering må forstås også utenfor en teknologiteknisk kontekst om målet er samfunnsmessig fornyelse og omstilling.

Hva fungerer godt

På det overordnede nivået er det en ryddig og klar langtidsplan for forskning og høyere utdanning, det er tydelig hvor man ønsker seg ut i fra de overordnede målene og de tematiske underkategoriene. Det kan stilles spørsmål ved de tematiske underkategoriene som er en miks av tematiske og instrumentelle mål, som ofte går inn i hverandre uten klare definerte grenser.

Vi støtter fokuset på kvalitet og konsentrasjon, selv om det oppstår noen utfordringer med en slik strategi. Dersom kvalitetskravet vektles på en måte som fører til at enkelte miljøer blir for mektige, kan det gå på bekostning av balansen mellom langsiktig satsing på kvalitative gode miljøer, «innovasjon» i forskningsmiljøet og mulighet for å dyrke frem nye fagfelt og fagmiljøer. Tverrfaglige prosjekter og radikale prosjekter på nye kunnskapsfelt vil ikke nødvendigvis nå opp i konkurranse om finansiering sammenlignet med etablerte forskningsfelt.

Et annet pluss er at samfunnsvitenskap og humaniora skrives inn som en nødvendig komponent i de store

tematiske områdene. Dog finner vi at det er tale om veldig vage ord om hva dette kunnskapsfeltet kan bidra inn med.

Hva fungerer mindre godt

Det er lite fokus på koblingen mellom forskning og utdanning, og viktigheten i at den opprettholdes. Her henviser vi bla til evalueringen av SFFs første runde, som påpekte at opprettelsen av sterke forskningsmiljø førte til at undervisningen ble isolert fra den gode forskningen som ble gjennomført. Et økende fokus på integrasjon av forskning og utdanning er viktig i kombinasjon med innovasjon, spesielt siden resultater må formidles og forskertalent må introduseres for forskningsfronten tidlig.

Det er utydelig hva sammenhengen mellom meldingens tematiske områdene er, og i forlengelse av det, hva tverrfaglighet kan bidra med inn mot temaområdene. Et eksempel er samspillet mellom offentlig omstilling og muliggjørende teknologier som er åpenbart, men som i meldingen holdes separat. Offentlig omstilling fremstår i et effektiviseringsparadigme i planen, men kunne i samspill med muliggjørende teknologier også bli knyttet til digitalisering, inkluderende byer og hvordan teknologi kan bidra til demokratisering og brukersentrerte tjenester.

I en videreføring av punktet over fremstår det som begrensende at mange av de tematiske områdene har et klart definert naturvitenskapelig utgangspunkt. Ser man på muliggjørende teknologier som et eksempel, fremheves IKT og informatikk, nanoteknologi, bioteknologi og romteknologi, men man glemmer helt fagfelt som er knyttet til tematikken tverrfaglig, samfunnsvitenskapelig og humanistisk. Designbaserte fag, som interaksjons- og tjenstedesign med et brukersentrert fokus må også regnes som en nøkkelfaktor i omstilling og fornyelse i feks. offentlig sektor.

Er det temaer og perspektiver som bør reflekteres i sterkere i planen?

I etterkant av lanseringen av langtidsplanen har det kommet flere stortingsmeldinger og rapporter som i mye større grad føles konkrete på fremtidens utfordringer. Kvalitetsmeldingen, Humaniorameldingen og OECDs rapport om høyere utdanning i Norge kan nevnes som eksempler. Poengene som fremheves i disse meldingene og rapportene må reflekteres i langtidsplanen, både når det kommer til tematiske satsningsområder, struktur av UH sektoren og styringsmekanismer.

Hovedpunkter

AHO ønsker å fremheve fem punkter som bør reflekteres sterkere. Disse er satsningsområder regjeringen har stilt seg bak de siste årene: 1) Integrasjon, migrasjon og konflikt slik det beskrives i Humaniorameldingen, 2) 'inkluderende byer' som en samlebetegnelse for tverrgående samfunnsmessig omstilling, 3) sterkere kobling mellom forskning og undervisning som kvalitetsmeldingen argumenterer for, 4) digitalisering som også omfatter kreative industrier og brukerorientering, samt 5) sterkere fokus på at privat sektor får ta del i kunnskapsutviklingen i UHR-sektoren (innovasjon).

Integrering, migrasjon og konflikt

Stortingsmelding 25 (2016-2017), omtalt som Humaniorameldingen, påpeker følgende i sitt innledningskapittel (§1.1): *Behovet for humanistisk kunnskap er åpenbart. I en verden med klimaendringer, migrasjonsbølger og raske teknologiskifter er det nødvendig å forstå betydningen av identitet, verdier, religion, kultur, etikk og språk.* Videre peker meldingen på at temaområdene 1) klima, miljø og bærekraft, 2) de store teknologiskiftene og 3) integrering, migrasjon og konflikter er å regne som «vår tids store utfordringer» (§1.3). Mens de to første temaområdene fra meldingen gjenfinnes i langtidsplanen for forskning, mangler det tredje med fokus på integrering, migrasjon og konflikter.

Det bør vurderes å inkludere integrering, migrasjon og konflikter som et syvende punkt i langtidsplanen. Inkludering av dette punktet vil både imøtegå kritikken om at langtidsplanen er for teknologiorientert og åpne opp for at eksellente miljøer innen samfunnsvitenskapen og humaniora kan bygges videre og integreres innenfor fremtidsrettede temaområder.

Inkluderende byer

I Humaniorameldingen er regjeringen klar på at de ulike tematiske forskningsområdene ikke ses som adskilt fra hverandre. For å løse morgendagens problemer må disse sees i sammenheng. Klima, teknologi og migrasjon henger tett sammen, og denne sammenhengen bør det også reflekteres sterkere i langtidsplanen. Ser man på et temafelt som inkluderende byer, så omfatter dette teknologiutvikling, bærekraft, klimatilpasning, inkluderende arkitektur og byrom, bygningsvern og gjenbruk, kulturhistorie, digitaliserte og brukersentrerte offentlige tjenester, demokratiutvikling, medvirkning i beslutningsprosesser osv. Dette er eksempel på at forskningen for morgendagen både krysser faggrenser, temagrenser, disiplingrenser, institusjonsgrenser og sektorgrenser.

Sterk kobling mellom forskning og utdanning

I stortingsmelding 16 (2016/2017), ofte kalt «kvalitetsmeldingen», legger regjeringen opp til å styrke kvaliteten i høyere utdanning gjennom flere tiltak. Blant annet gjennom å kreve sterkere faglig ledelse av utdanningsprogrammer, øke utdanningsfaglig kompetanse, fremme samarbeid mellom UH-institusjoner og arbeidslivet, og økende fokus på digitalisering av høyere utdanning med studentene i fokus. AHO finner det helt naturlig at disse ambisjonene også uttrykkes i en langtidsplan for forskning og høyere utdanning, og at studentene blir introdusert for forskningsfronten tidlig i sin utdanning. En viktig oppgave er å koble forskning og utdanning tett sammen. Denne koblingen er naturlig på doktorgradsnivå, men den må også inngå som en del av utdanningene på bachelor- og masternivå. Ved å eksponere studenter for forskning tidlig i studieløpet får de både faglig innblikk og innsikt i hvordan forskningsbasert kunnskapsutvikling foregår. Dette utvikler omstillings- og oppdateringsferdigheter, som arbeidslivet trenger. Det bør sees på muligheter og virkemidler for å forene integrasjonen mellom de tre elementene i kunnskapstriangelet (utdanning, forskning og innovasjon) for eksempel gjennom sentertankegangen (SFF/SFU/SFI) som hver enkel del av triangelet er bygget rundt.

Digitalisering

Temaområdet rundt muliggjørende teknologier må oppdateres, og samfunnsomspennende digitalisering eller helhetlige digitale tjenester må klarere frem istedenfor begrepet IKT. Langtidsplanen tar de muliggjørende teknologier, herunder IKT, på alvor, men digitalisering er mye mer enn IKT. En revidert plan må behandle digitalisering i forskning og høyere utdanning med betydelig større bredde. Den må derfor i større grad ta inn over seg digitaliseringens betydning for kultur og samfunnsutviklingen generelt og for forskning og høyere utdanning spesielt. AHO savner en sterkere satsing på kreative industrier og temasatsninger knyttet til digital omstilling og tjenestedreining i næringsliv og offentlig sektor.

Omstilling og innovasjon

Et siste poeng er at langtidsplanen bør ha et mer nyansert bilde på omstilling og innovasjon. Høyere utdanning skal og bør være pådriver av omstilling, både i offentlig og privat sektor. Det må derfor legges til rette for tettere bånd mellom privat sektor, utdanning og forskning, slik at kunnskap og ideer ikke isoleres i et sektorområde. Det å legge til rette for at privat sektor får ta del i kunnskapsutviklingen i UH-miljøer i mye større grad enn tidligere, ved å satse på utdannings- og forskningssamarbeid med gode forsknings- og utdanningsmiljøer, uten at det skal koste for mye ressurser er viktig. Det kan i denne sammenheng være viktig å stimulere til økt samarbeid mellom instituttsektoren med stor eksponering mot industri, og de mer 'rene' forsknings- og undervisningsmiljøene.

“Nasjonalt trykk” bør rettes mot konkrete utfordringer eller visjoner og etablere kompetanseplattformer/klynger, fokuserte innovasjonsarenaer og programmer på tvers av offentlig, forskning og privat sektor for å møte disse. Da AHO arrangerte DOT-konferansen i 2016 kom det 250 deltagere, selv med meget kort annonseringstid. Det bekrefter et stort behov for møteplasser innen tjenstedesign.

Hva er de største hindringene for å nå målene i planen, og hvordan kan vi overvinne dem?

Hovedpunkter

Vi anbefaler at den reviderte planen i mye større grad konkretiserer og systematiserer målsetningen, og gjør et tydeligere skille mellom temaområder og overbærende målsetninger. I tillegg må tverrfaglighet understøttes, konsekvensen av eksellente miljøer må drøftes og tiltak for å øke samspillet mellom academia og innovasjonsmiljøer, og privat og offentlig sektor må settes i verk.

Hindringer som kan løses

Langtidsplanen peker tydelig på både prioriterte områder og temafelter. Allikevel er det en hindring at planen, slik den leses nå, fremstår utdatert både med tanke på hvilke utfordringer som utpekes, hvordan disse kan løses og hvilke tiltak som settes inn.

- Tverrfaglighet må vektlegges i mye større grad, også innenfor temaområder som er snevert definert. Teknologifokuset er tydelig i meldingen, men flere temaområder er definert snevert faglig og innenfor få disipliner. Innovasjon og omstilling i offentlig sektor som et eksempel må ikke fokuseres entydig på effektivitet, men i enda større grad innovasjon, brukerperspektiver og muligjørende teknologier.
- Fokuset på eksellente miljøer er bra, men framfor primært å definere disse «top down», bør det stimuleres bredt til innovative miljøer og samarbeid mellom fagmiljøer med ulike posisjoner. Eksempelvis kan små spesialiserte institusjoner være viktige i integrasjonen av forskning og utdanning, for de kombinerer forskning og undervisning på en smidig måte og er tett knyttet til både studenter, næringsliv, praksis og forskningsfronten.
- En av de største utfordringene er å møte endrede kunnskapsbehov raskt nok. Det er behov for raskere kapasitetsbygging og omfordeling mellom fagområder og tverrfaglige kunnskapsfelter i vekst og fagområder som stagnerer.
- Dynamikken mellom academia og innovasjonsmiljøer i samfunnet bør bli bedre. Det er behov for ordninger med lavere terskel for utveksling (2-veis) der industri og offentlige myndigheter også kan jobbe sammen med forskningsmiljøer. Et eksempel er digitalisering, interaksjons- og tjenstedesign hvor behovene for forskning og støtte til utvikling i innovasjonsmiljøer og privat sektor i dag er større enn hva academia kan levere.
- Det må det legges inn nasjonale tiltak for å styrke etter- og videreutdanning i fagområder der kunnskapsbehovet endrer seg raskt og hvor omstilling er en del av hverdagen. Slike etter- og videreutdanninger må også ses som arenaer for kunnskapsutvikling mellom næringslivet og de akademiske miljøer.

På hvilke områder kan det være behov for nye opptrappingsplaner og/eller virkemidler. Begrunn og prioritert

AHO mener det er behov for følgende opptrappinger i prioritert rekkefølge

1. Inkluderende byer / integrering, migrasjon og konflikt

Det bør legges inn en klar plan for hvordan temaområde som integrering, migrasjon og konflikter kan inkluderes i langtidsplanen. Begrepet om inkluderende byer omfatter integrasjon mellom et bredt spekter av dimensjoner: teknologi, samfunnsomspennende digitalisering, innovasjon, integrering, demokratisering, historie, bygningsvern og gjenbruk, næringsliv, verdiskapning og offentlige bruker- og tjenestedrevet innovasjon. Det bør følge med formuleringer av hva som er målsetningene og det bør legges midler til forskningsrådet eller institusjonene direkte for å utvikle miljøer videre innenfor feltet.

AHO mener det er viktig å styrke bruker- og tjenestedrevet innovasjon på mange samfunnsområder. For eksempel brukernære teknologier, plattformer som gjør bruker/tjenestenivået i stand til å bli sterkere premissgiver for digitalisering, komplekse profesjonelle grensesnitt innen f.eks. helse og hav. I tillegg vil AHO spille inn viktigheten av tjenestedesign som tilnærming for omstilling i offentlig sektor.

2. Minske gapet mellom forskning og utdanning

Det må settes inn tiltak som vil motvirke utvikling som gir et gap mellom forskning og utdanning. Økt andel eksterntfinansierte forskningsprosjekter og sterkere konkurranse rundt å bygge opp eksellente forskningsmiljøer gjør at de beste forskerne prioriterer bort undervisning eller kjøpes fri. Det vil i lengden skade samspillet mellom utdanning, forskning og næringslivet. Et konkret forslag er å utrede muligheten for å finansiere egne sentre for hele kunnskapstriangelet som kombinerer strategiene til allerede eksisterende SFF, SFI og SFUer

3. Incentiver for samarbeid på tvers av institusjoner

Det bør fremmes incentiver og muligheter for å samarbeid på tvers av institusjoner, både nasjonalt og internasjonalt. Eksellente miljøer oppstår i like stor grad i konstallasjoner mellom miljøer og på tvers av grenser. Det vil også kunne bidra til at små eksellente miljøer på mindre institusjoner vil kunne samarbeide om å nå opp i konkurranse med større institusjoner om forskningsmidler.

4. Økte virkemidler for privat investering i forskning

Det bør finnes flere virkemidler som får industrien til å investere mer i forskning i samarbeid med akademia. Skal en langtidsplan bidra til omstilling og fremtidsrettet næringsliv så må man jobbe kontinuerlig med å styrke forskningskompetansen i næringslivet. Planen og virkemidlene må bidra til å vise nytteverdi og øke anseelsen for forskning i forskningssvake industrier, og det bør satses på forskningsprofiler som jobber godt på tvers av akademia og næringslivet.

AHO henviser bla. til tidligere forslag hvor det ble foreslått incentiver for at forskningsinstitutter går i partnerskap med UH-institusjoner om forskerutdanning. Dette vil kunne skape sterkere fagmiljø på tvers av institusjonsgrensene og føre til tettere forskningssamarbeid med flere sektorer.

Hva kan eventuelt prioriteres ned ved fortsatt konsentrert satsning på noen få områder?

Det er vanskelig å peke spesifikt på temaer i langtidsplanen som må nedprioriteres, men de kan sorteres og kategoriseres på en bedre måte. Planen kan bli mye mer anvendelig og relevant om det gjøres en opprydning i begrepsbruk og rammeverk, og klargjør hva som er temaområder og hva som er virkemidler for å nå disse. Det viktigste punktet AHO vil fremme er at langtidsplanen må fokusere på de felt hvor Norge har et konkurransefortrinn og hvor våre miljøer kan bidra til innovasjon og verdensledende forskning. Derfor er det for eksempel viktig at langtidsplanen og de prioriterte satsningsområdene ikke blir for ensidig teknologispesifikke, men i mye større grad enn tidligere fokuserer på skjæringspunktet mellom teknologi og samfunn. Et ensidig fokus på å utvikle teknologiske løsninger er for snevert og bør prioriteres ned, til fordel for hvordan teknologien som stadig utvikles og forbedres inngår i samfunnsutviklingen.

Det må også komme klarere prioriteringer og konkretiseringer i hva som menes med de ulike feltene. Om temaområder som omhandler fornyelse i offentlig sektor skal beholdes, så bør det komme klarere frem hva man legger i fornyelse. Vi foreslår at det defineres bredt. Nå kan det leses i et effektiviseringsparadigme som i stor grad omfatter helse og omsorg, mens det bør omfatte en helhet som både inkluderer digitalisering, brukernære tjenester og andre samfunnsutfordringer.

Temaområdet rundt muliggjørende teknologier må nedprioritere fokuset på det teknologiske, og samfunnsomspennende digitalisering og helhetlig forståelse av betydningen av digitale tjenester må klarere frem.

Med hilsen

Ole Gustavsen
Rektor

Randi Stene
Direktør Organisasjon

Dette dokumentet er elektronisk godkjent og har derfor ikke original underskrifter